

Kunstwandeling 2

Westerpark en Staatsliedenbuurt

Rondwandeling ca. 2,5 uur langs 28 locaties. Met bijna 35 kleine en grote openbare kunstwerken. Naar keuze kan de route worden gehalveerd of in tweeën gelopen; zie daarvoor de stippellijn op de kaart.

De wandeling start op de Haarlemmerweg ter hoogte van de brug bij het begin van De Wittenkade, aan de voet van 'de roze toren'. De route gaat via het standbeeld van Domela Nieuwenhuis uit 1931 en de 'Groeistam' van Michiel Schierbeek uit 1986 het 'oude' Westerpark in. Als integraal onderdeel van renovatie en uitbreiding zijn hier eigentijdse kunstwerken geplaatst. Na het 'nieuwe' Westerpark van de Amerikaanse architect Kathryn Gustafson, in 2003 voltooid met een sculptuur van Herman Makink, loopt de route naar het Gedenkteken Gerard Reve van kunstenaar Margriet Kemper en fotografe Rineke Dijkstra (2006). Vanuit de 'milieuwijk' gaat het vervolgens naar de 'Abri & Peperbus' van Frank Halmans (1996) en andere kunstwerken uit de tijd van de stadsvernieuwing in de Staatsliedenbuurt. Zoals ook de 'Knoop' van Jan van der Vaart uit 1980. En met een slinger door de buurt komt de wandeling terug op het beginpunt bij de Haarlemmerweg en het Nassauplein.

Sublime symbols, 1997
Peter van der Locht

De wandeling start op de brug bij het begin van De Wittenkade, gelegen over de Kostverlorenvaart, op het bruggenhoofd aan de kant van 'de roze toren'.

Kunstenaar Peter van der Locht (1946) maakte de gladde ronde taps toelopende naald, met aan bovenzijde 2 bladachtige vormen. Oorspronkelijk was het beeld in 1980 vijfhonderd meter verder geplaatst, aan de overzijde van de kade tegenover de Koperen Knoop. Op een rechthoekig voetstuk van graniet op het voetpad. In 1997 werd het beeld herplaatst op huidige locatie.

Sinds 1991 staat van Van der Locht ook een hardstenen brugbeeld op het bruggenhoofd van de Wiegbrug, de beweegbare brug over de Kostverlorenvaart tussen De Clercqstraat en de Admiraal de Ruijterweg (tussen Oud-West en de Baarsjes). Een werk dat qua materiaal en vorm verschillend is, maar thematisch grote verwantschap vertoont: een kleine zuil met subtiele ornamenten die verwijzen naar de natuur.

Wilhelmina-boom, 1898

Loop naar het Nassauplein aan het begin van de Haarlemmerweg. Op het kleine pleintje tegenover De Wittenstraat staat een lindeboom in rond smeedijzeren hek met hardstenen tekststeen: een Wilhelmina-boom.

Steek vervolgens de Haarlemmerweg over in de richting van de lichtkrant, ga naar rechts en steek over in de richting het standbeeld op de sokkel.

De tekststeen vermeldt: Koningin Wilhelmina Linde/De Kinderen van Christelijke bewaarscholen/31 aug:-30 nov:1898.

Domela Nieuwenhuis, 1931
Johan Polet

Het standbeeld van socialistisch voorvechter Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919) staat voor de opkomst van de arbeidersbeweging in de 19e eeuw. De afbeelding op de sokkel kan als symbool voor Domela Nieuwenhuis' gevangenschap in 1886 worden opgevat. De fakkel - het vuur - in de opgeheven linkerhand kan geïnterpreteerd worden als het licht der waarheid dat hij aan de mensen bracht. In het reliëf is Prometheus afgebeeld. De Griekse held Prometheus stal het vuur uit de hemel en gaf het aan de mensen, waarna oppergod Zeus hem aan een rots liet vastbinden. Prometheus heeft een fakkel in de hand. In twee eerdere ontwerpen had Johan Polet de Griekse mythe als driedimensionaal beeld centraal gesteld. Met een ondergeschikte plaats voor Domela. Pas in een derde ontwerp liet Polet zich leiden door de traditionele vorm van een standbeeld op een sokkel.

In 1929 kwam toestemming voor plaatsing van het standbeeld. Aanleiding was niet zozeer dat Domela Nieuwenhuis bijna tien jaar daarvoor was overleden, maar het door Burgemeester en Wethouders goedgekeurde plan voor een monument ter ere van generaal Van Heutsz. Uiteindelijk was het standbeeld voor Domela er eerder dan dat voor Van Heutsz (1935). Dit laatste - op het Olympiaplein in Oud Zuid - is in 2007 omgedoopt en uitgebreid tot het Monument Indië-Nederland.

Roze lijn, waterbak en arm, 1992
Noel Harding

Loop in noordelijke richting, over de Mirakelbrug. Stop op de brug, draai om en kijk vanaf hier naar het zuidwesten omhoog naar het dak van 'de roze toren', aan de voet waarvan de wandeling begon. En steek daarna de Houtmankade over naar jongerencentrum 'Volta'.

De Canadese kunstenaar Noel Harding (1948) noemde zijn dakbeeld 'een romantisch lyrisch lichtobject'. De kunstenaar wilde met het werk 'the life of Dutch people in reference to the sea' verbeelden. De roze lichtlijn aan de linkerkant wijst in de richting van de Noordzee. En de zee is verbeeld in de 'waterbak', geplaatst in het midden op het dak. De 'dia' aan de rechterzijde verbeeld de mens: het is zijn arm die het gevaar van het water onderdrukt en beheerst. Het laatste beeld refereert aan de Hans Brinker-sage: een jongetje dat zijn vinger in de dijk stak en daarmee een overstroming voorkwam.

De kunstopdracht kwam voort uit de studie naar mogelijke kunsttoepassingen in de Staatslieden- en Hugo de Grootbuurt van Flip Lambalk uit 1985. Op de geplande woontoren - de eerste hoogbouw in deze negentiende eeuwse wijken, toendertijd een doorbraak op het gebied van stedenbouwkundige visie in Amsterdam - werd een beeldbepalende element voorgesteld, verlicht of aangelicht. Gesitueerd bij een belangrijke entree van de Staatsliedenbuurt, en ook te zien vanuit de trein. Omdat de flat in roze is gestuct - en meteen al 'de roze toren' genoemd - maakte Harding de lichtlijn ook roze. Helaas is de grote roze neonbuis en de aanlichting van de twee andere objecten al enige tijd stuk, dan wel buiten gebruik. En mist het kunstwerk hierdoor zijn functie als beeldbepalende element in de nacht. Verder wordt het aangezicht van dak en kunstwerk ernstig ontsiert door de vele gsm-masten.

Volta, 1996
Esther Jiskoot

'Pal aan de spoorlijn, precies tussen de Staatslieden- en Spaarndammerbuurt in, vind je hét jongeren centrum van stadsdeel Westerpark. Hier moet je zijn je als tussen de 14 en 20 jaar bent. De nieuwste sounds, de beste grooves, de vetste disco en de coolste videoproducties worden hier gemaakt en gepresenteerd. Want dat is waar het in Volta om draait: meedoen. Als bezoeker maar ook als muzikant of producent.'

Zo presenteert jongeren centrum Voltra zichzelf, en voor dit up-to-date gebeuren ontwierp Esther Jiskoot (Breda, 1963) haar gevelbeeld. De stijl van haar werk is bijna vormloos te noemen, haar beelden zijn bijna 'gedrochten'. Maar het werk is uiterst consequent, sierlijk van karakter en zowel technisch als ambachtelijk kundig gemaakt.

Overvloed, 1922
Hildo Krop

Ga vanaf voor het jongeren centrum staande naar links, en loop met de ronde de gevelhoek mee naar rechts waar de straat Westerpark heet, ca. 30 m. Aan voorzijde en achterzijde van het spoorviaduct bevinden zich op de uitbouwen aan weerszijden van de Spaarndammerstraat vier steensculpturen.

Boven op de vier hoeken van het spoorwegviaduct staan vier groepen van vier figuren rond een wereldbol.

Als geen andere kunstenaar heeft beeldhouwer Hildo Krop (1884-1970) een stempel gedrukt op de openbare ruimte van Amsterdam. Bekend is zijn massale Berlage-standbeeld op het Victorieplein, dat in de jaren 1956-1966 tot stand kwam. Aan de zijkanten van de sokkel zijn een metselaar, een steigerbouwer, een beeldhouwer, een opperman en een tekenaar uitgebeeld, een eerbetoon aan de anonieme arbeiders, zonder wie het werk van Krop niet tot stand had kunnen komen. In zijn thematiek staat naast de arbeider ook de vrouw centraal ('De geboorte van de daad', Comeniuslyceum, Pieter Lodewijk Takstraat, Oud Zuid).

Krop werd verder geïnspireerd door gedichten. Op het spoorwegviaduct Spaarndammerstraat vindt men Herman Gorters Pan uit 1916 weerspiegeld. Gorter is de bekendste dichter van de Tachtigers, maar was ook mede-oprichter van de Nederlandse Voetbalbond.

Pan - 'God van liefde en muziek' - is een socialistisch vers van bijna vijfhonderd bladzijden lang.

'Het zijn de arbeiders, het zijn die slaven,
Die lijfeignen, die, nu d' werktuigen gaven
Hun kracht, eindelijk zich zelve maken vrij.
Zij maken de aarde nieuw, zij, zij, zij, zij.
Eén groote liefde gaat de aarde omhullen
En alle arbeiders, allen, vervullen. [p. 20]

'Van alle kanten bruischte de overvloed
Zooals een zee een springvloed bruischen doet, -
Maar de Arbeiders begonnen te verlangen
Naar Geluk, zooals een bruid, de bange.
En een zachte en teedere honger
Naar Vrijheid en Schoonheid en Genot in hen zong er. [p. 457]

De beelden Overvloed staan op de NW en ZO tunneluitbouwen: bol met aan achterzijde een faun, aan voorzijde staande man- en vrouw, die de mensheid symboliseren. Daaronder een staande man met fruit en slangen rond benen.

En de beelden Verkeer staan op de NO en ZW tunneluitbouwen: bol geflankeerd door mijnwerker, havenwerker en spoorwegarbeider, met aan achterzijde een mannenfiguur met slangen.

Zonder titel, 1986
Michiel Schierbeek

Loop aan de overzijde van de straat terug naar de entree van het Westerpark, te herkennen aan de kleurrijke gestapelde zuil.

De 13 meter hoge toren van Michiel Schierbeek (Amsterdam, 1948) vormt het herkenningspunt bij de hoofdentree van het park. Het beeld is vanaf de Wittenkade te zien, en ook vanaf de Haarlemmerdijk onder de Haarlemmerpoort door. Het is letterlijk een 'landmark', een baken voor de entree van het park.

Schierbeek heeft dit werk ook wel 'Groeistam in de traditie van De Stijl' genoemd. Geïnspireerd door het primaire kleurengamma van De Stijl paste de kunstenaar de kleuren rood, geel en blauw toe. Anderzijds gebruikte hij ook de kleur 'zilverzand' en de goudachtige kleur van de 'Jaguar 1980'.

In 1984 merkte de kunstenaar op: "Het begin is heel symmetrisch. Wat ik onmiddellijk weer te niet doe door bizarre vormen aan te brengen: een vreemde fluim, een rare krul." Door de variatie lijkt de stalen toren beweeglijk. Vanuit ieder gezichtspunt leveren de schijnbaar bewegende onderdelen een verrassend beeld op.

Gold in your mind, 2004
Mirjam Janse

Wandel naar rechts het park in. Volg het fietspad ca. 100 m tot het eerste zijpad naar links. Houd links aan en loop in de richting van de vijver. Op het gazon rechts ligt een kleine terp met een bronssculptuur.

'Gold in your mind, gold in your feet' luidt de volledige titel van de bronssculptuur. Het beeld is een geschenk van de kunstenaar aan het stadsdeel, en is op een kleine terp geplaatst.

Janse zegt over haar beeld: 'Een meisje staat op haar hoofd en haar voeten en vormt zo een boog. Zij maakt een brug tussen het hebben van gouden gedachten met het doen van goede daden. Het beeld gaat over daadkracht, over jezelf tonen, krachtig zijn door je kwetsbaar op te stellen.'

Man op kruk, 1986
Ronald Tolman

Vervolg het pad, houd bij het speeltoestel rechts aan en wandel ca. 100 m tot in het gazon bij de Haarlemmervaart, tegenover de Van der Duijnstraat.

De opdracht voor een figuratief beeld en een niet-figuratief object kwam voort uit het Structuurplan beeldende kunst Westerpark / Overbrakerpolders van Aart Wevers uit 1985. De combinatie van twee beelden was gesitueerd in het oude park aan de Haarlemmervaart.

Aan twee tweetallen kunstenaars werd een ontwerp gevraagd. Beide ontwerpen ontvingen grote waardering, waarna de eerste voor het park werd gekozen, en de tweede ('Vrouwfiguur' en bronsobject) voor het Van Oldenbarneveldtplein.

Van Tolman (Amsterdam, 1948) staat ook het beeld 'Capriccio' uit 1984 aan de Oostenburgergracht, hoek Oostenburgervoorstraat. Dat bestaat uit twee figuren in wankel evenwicht op een zes meter hoge zuil. En in Beltrum (gemeente Berkelland, Gelderland) plaatste hij in 1989 het beeld 'Armworstelen'. Dit werk toont twee aan tafel zittende figuren die de ellebogen op tafel hebben geplaatst, de handen ineengeslagen hebben en aan het 'armpje drukken' zijn. Ronald Tolman's beelden - maar ook zijn schilderijen en grafisch werk - hebben de mens als onderwerp. Expressionistisch vormgegeven mensfiguren die bezig zijn, in actie zijn.

'De man op de kruk' kijkt naar het abstracte ornament van Liesbeth Pallesen (Beverwijk, 1955). Haar oorspronkelijk bronzen beeldje werd in 1995 gestolen. In opdracht is in 1996 het huidige ornamentje gemaakt. Ook deze kleine plastiek is expressionistisch, maar met een geheel ander 'handschrift' dan de bronzen figuur van Tolman.

Van Pallesen is een tweede beeld in de openbare ruimte te vinden op het terrein van voormalige Wilhelminagasthuis in Oud West, een bronzen 'verpleegstersmonument' uit 1992.

Vervolg het pad en houd bij de driesprong links aan tot de volgende driesprong. Ga naar rechts: aan de linkerzijde van het pad staat een kleine zuil met stenen beeld.

Haan op zuil, 1956
Han Raedecker

Het stenen beeld van Han Raedecker, met een haan die een brand overwint en geplaatst op een zuil van gespitste blokken, is in 1955 gemaakt en in het Westerpark ca. 1990 herplaatst. Niet ver buiten het stadsdeel, op de grote speelweide in het Erasmuspark, staat van hem 'Leda en de Zwaan' (Jan van Galenstraat, Bos en Lommer).

Han Raedecker mag niet verward worden met John Rådecker, de bekende beeldhouwer die in 1956 samen met architect J.J.P. Oud het Nationaal Monument op de Dam ontwierp.

En naast John Rådecker is er Antoon Rådecker, een jongere broer en maker van onder andere de 'Ruiters te paard en polospeler' uit 1930, aan het Van Tuyl van Serooskerkenplein in Oud Zuid.

Loop op het pad verder naar rechts in de richting van de vijver. Na ca. 30 m staat aan de rechterkant van het pad een brons met een tekstbordje.

Dragers van verre, 1989
Nelson Carrilho

De bronsplastiek 'Dragers van verre' is een monument voor de multiculturele samenleving. Het kwam tot stand uit een buurtinitiatief. Nelson Carrilho - geboren op Curaçao op de Nederlandse Antillen - was toen al bekend als maker van het monument voor Kerwin Duinmeijer in het Vondelpark (1984). Kerwin Duinmeijer was het eerste bekende slachtoffer van zinloos geweld, en werd in Nederland een symbool in de strijd tegen het racisme. 'Moeder Rots' heet dat beeld, naar het Antilliaanse begrip 'Mama baranka' (baranka = rots), als uitdrukking voor de kracht van zwarte vrouwen.

Over 'Dragers van verre' schrijft de kunstenaar - en te lezen op een bordje (met een spellingsfout) bij het kunstwerk: "Laat ons erbij stil staan dat elk mens, waar hij of zij ook vandaan komt of naar toe gaat, zijn culturele rijkdom heeft meegenomen en uitdraagt, opdat wij te allen tijde zijn schoonheid mogen ervaren."

De twee figuren met hun 'lasten' op de hoofden verbeelden het vreedzaam samenwonen van verschillende rassen en culturen. Het symbool van een boven het hoofd gedragen last komt uit de Afrikaanse cultuur. In 2005 stond 'Dragers van verre' op de tentoonstelling 'Den Haag Sculptuur'. Deze tentoonstelling aan het Lange Voorhout stond in het teken van het Zilveren Regeringsjubileum van Koningin Beatrix. Ze liet een overzicht zien van 25 jaar beeldhouwkunst in Nederland in de openbare ruimte.

Vervolg het pad ca. 20 m. Aan de linkerkant bevindt zich een groei-sculptuur van beuken, en de rechterkant drijft in het water de witte 'Bruidsjurk' (van medio april tot eind oktober aanwezig).

Bruidssuite, 1992
Godelief Smulders

In 1992 gebruikte Godelieve Smulders (1949) schuin geplante wilgentakken voor een tijdelijk kunstwerk, een groeiobject. Ze noemde het kunstwerk 'Landhuis' en de bezoeker kon de open binnenruimte vrij betreden.

Een groeiobject is een kunstwerk dat uit struiken of bomen bestaat en dat in de loop der jaren 'groeit'. Daarmee zijn ware vorm vindt, en verandert ook. Wilgentakken hebben de eigenschap hebben snel te groeien, een goede keus voor een tijdelijk werk.

Omdat het bleef staan en niet werd gesnoeid, verwilderde het kunstwerk. Na tien jaar besloot stadsdeel Westerpark het werk te herstellen en is het opnieuw aangeplant. Met beuken die langzamer groeien en beter te

onderhouden zijn. De stalen standaard - het vierkante tempeltje met ronde koepel - die de bomen leidt is vervangen en versterkt met een kolom in wat een open binnenruimte was.

De nieuwe naam 'Bruidsuite' verwijst naar het drijvende kunstwerk 'Bruidsjurk' in de vijver, dat van medio april tot eind oktober aanwezig is.

Bruidsjurk, 1994
kunstenaarscollectief Patch-
work

Patchwork is (was) een kunstenaarscollectief van drie vrouwen. In 1994 maakten zij voor de Hofvijver in Den Haag een reeks verschillende drijvende bruidsjurken, getiteld 'Very Important Persons'. Door gebruik van was bleven de beelden drijven; het project duurde een half jaar. Één van deze 'bruidsjurken' is aangekocht door stadsdeel Westerpark. Het beeld werd verduurzaamd, dat wil zeggen de was werd afgedekt met polyesther. Sindsdien drijft het elk jaar in de vijver van het Westerpark van medio april tot eind oktober.

Door de kwetsbare fysieke toestand van het beeld - een constructie met een huid (een oppervlak) die niet voor langdurig gebruik ontworpen was - en de situatie - een wit beeld geplaatst in het water onder de bomen - is het beeld zeer onderhoudsgevoelig. Elke winter wordt het grondig gereinigd, waar nodig reparaties verricht en opgeslagen.

Door de parkbezoeker wordt het drijvende beeld gewaardeerd, niet in de laatste plaats door bruidsparen die het stadsdeelkantoor als trouwlocatie kiezen. Park, fontein en beeld bieden een prachtige omgeving voor een geslaagde bruidsrapportage.

Verloren stad, 1989
Harald Schole

Loop op het pad ca. 10 m door tot de splitsing en ga naar links. Houd rechts aan tot het fietspad. En dan even naar rechts en meteen naar links: volg hier het lange rechte omhooggaande wandelpad - parallel aan het fietspad - ca. 500 m tot het uitkijkpunt met in het westen de 'waternatuurtuin'.

'Verloren Stad' is gemaakt naar opdracht voor een 'wegzakkend kunstwerk' op de grens van water en weide. Met vanaf de uitzichtheuvel langs de spoorlijn een zicht van bovenaf. Een opdracht die ook voortkwam uit het Structuurplan beeldende kunst Westerpark/Overbrakerpolders van Aart Wevers uit 1985.

Schole (Amsterdam, 1953) werd al geïnspireerd door de tegenstelling tussen de stad en de natuur in wat het landelijke deel van het park was. De huidige Overbrakerpolder met inheemse begroeiing bestond in de tachtiger jaren nog uit kleine weides. De natuur heeft hij extra nadruk willen geven en laat hij ook zijn gang gaan - hoewel het riet toch regelmatig gesnoeid moet worden. De objecten verwijzen naar stedenbouwkundige elementen, maar zijn er geen nabootsing van.

Het kunstwerk refereert aan opgravingen in een oude stad of een half in het water gezakte oude schuit. Maar ook aan het torentje van Het Schip dat vanaf deze plaats net boven de spoordijk uit te zien is. De sculptuur roept de spanning op van een verloren beschaving en overwoekering door de natuur.

Van Harald Schole staat een ander werk aan het A.S. Onderwijzerhof (stadsdeel Centrum) naast het Joods Historisch Museum, een beeld in witte graniet en brons, geplaatst in 1987.

Zonder titel, 2002
Herbert Nouwens

Volg het wandelpad omlaag en rechtdoor langs de spoorbaan, opnieuw ca. 500 m tot het kunstobject bij de kruising met het fietspad, waar rechts de spoorweg-onderdoorgang is.

Scheepswanden en ander zwaar restmateriaal vormen de componenten van de buitenbeelden van Herbert Nouwens (Oegstgeest, 1954). Hij gebruikt daarbij klassieke thema's als de menselijke gestalte of architectonische stapelingen. Vanaf 1999 maakt de kunstenaar 'Campaniles': een serie compacte, massieve torens die met de titel verwijzen naar de historische torens in het Italiaanse San Gimignano.

Het monumentale beeld in het Westerpark is daar feitelijk een voorloper van. Het heeft de contouren van een toren, maar ook een open structuur. Gemaakt in 1998, werd het geplaatst in 2002 op een bestaande fundatie. De plastic staat in het verlengde van het wandelpad langs het spoor, en markeert de onderdoorgang.

Zonder titel, 2004
Herman Makkink

Ga naar links. Loop langs de kinderboerderij en volg het pad omhoog tot de kruising - met fiets- en wandelpad en brug. Ga naar rechts naar - na ca. 75 m - de volgende brug en ga deze over. Meteen hierna is een driesprong.

In het ontwerp voor het nieuwe Westerpark van Kathryn Gustafson was aan het einde van de 'centrale as' een kunstwerk gesitueerd. Voor deze locatie werd aan Herman Makkink een vrije opdracht gegeven, wat nogal zeldzaam is voor werk in de openbare ruimte.

Herman Makkink (1937) zegt over zijn werk: 'Het beeld heeft betrekking op de condition humaine. (...) Wij zijn half dier half mens en tot onze grote verbazing komen we, ongevraagd, tot leven op deze aarde in een bijna onmogelijke positie. Alleen door onze blik op het oneindige te richten kunnen we ontstijgen aan deze penibele situatie...'

De twee bronzen figuren in zijn beeld hebben dan ook vier benen. De halve bol is de aarde, en zij zitten op een hellend vlak, een 'bijna onmogelijke positie'. En hun blik lijkt inderdaad op het oneindige te zijn gericht.

Metselwerk speelt een grote rol in het werk van Makkink. In baksteen laat hij bollen, cilinders of koepels maken. Hij past het toe door middel van ambachtelijke metselmethode, ook - bijvoorbeeld in het Westerpark - op een wijze die niet des metselaars is: het overkragende cement is niet weggestreken, noch is de steen gevoegd.

Aan de Lelylaan (stadsdeel Osdorp) bevindt zich een klein bakstenen huisje. Op de Spinozahof (Centrum) plaatste hij de sculptuur 'Oude Grond', een buisvorm van wit betonsteen en rode baksteen. (Dit laatste werk werd in 1994 gesloopt omdat het volgens buurtbewoners hun uitzicht beperkte.)

Ook de sculptuur uit 1998 op het verkeersplein aan de Anderlechtlaan in Nieuw-Sloten (Slotervaart/Overtoomse Veld) bestaat voor een deel uit metselwerk. Het is een halve gemetselde bol, een 'middengedeelte' dat refereert aan de vorm van oude molens en daar bovenop een vlinder-vorm, die nog het meest denken aan een haas.

Zonder titel, 2005
Harry Karssen

Ga naar links over de 'centrale as', de Gosschalklaan. Na 50 m ligt rechts de 'Beeldentuin'. Loop nog 30 m door tot de volgende kruising, en ga naar rechts.

Het werk van Harry Karssen (1933-2004) is te omschrijven als geometrisch-abstract. In deze stijl had Karssen kort voor het maken van dit beeld in 1982, een groot gevelobject gemaakt voor het nieuwe politiebureau aan de Lijnbaansgracht (Centrum).

Gedurende ruim 30 jaar had de kunstenaar zijn atelier de Staatsliedenbuurt. Harry Karssen was beeldhouwer en schilder; de staalplastic in het Westerpark werd in 2004 verworven uit zijn nalatenschap.

Gedenkteken Gerard Reve,
2006
Margriet Kemper

Loop rechtdoor langs de lange zijde van de 'Beeldentuin' tot de Polonceaukade langs de Haarlemmervaart. Ga naar links tot de brug met de bogen, loop over de brug en steek de Haarlemmerweg over. Ga rechtdoor de Van Hallstraat in. Na ruim 50 m ligt links het Waterspiegelplein. Steek dit diagonaal over.

Het voormalig Gemeentelijk Waterleidingterrein is verbouwd tot woonwijk, de Eco-wijk. Het Machinepompgebouw van de Amsterdamse waterleiding dateert uit 1898. De enorme fabriekshal omvat nu café-restaurant Amsterdam. Het is een autoluwe milieuwijk geworden naar het stedenbouwkundige plan van Kees Christiaanse. Er is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van milieuvriendelijke materialen en technieken. Midden op het plein staat de eerste stalen watertoren van Nederland vlak naast het Windketelgebouw. Dit achthoekige torentje diende als ventiel om de lucht uit de waterleiding te laten.

Het poortgebouw aan het Waterspiegelplein werd ontworpen door de architecten Roberto Meijer en Jeroen van Schooten. De hoge flats aan de noord- en westkant zijn ontworpen door de architecten Meyer & Van Schooten, en aan de Waterleliegracht - aan de andere kant van het poortgebouw - is een blok van twaalf woningen gebouwd naar ontwerp van Liesbeth van der Pol.

Achteraan op het pleintje, recht tegenover het geboortehuis, dat er nog precies zo uitziet als ten tijde van de geboorte van Reve (1923-2006), is een lange houten bank geplaatst die wordt omzoomd door een hoge ligusterhaag. Ervoor staat een eenvoudige, zwarte straatlantaarn. Deze is hoger dan de bomen en de andere lantaarns op het plein en brandt met een warm geel licht, in tegenstelling tot de bestaande witte verlichting. In de lantaarn, aan de bankzijde, zijn drie luikjes aangebracht. Bij opening wordt achter elk een compartiment zichtbaar, dat van binnen verlicht is als de lantaarn brandt. In het bovenste is een citaat uit zijn boek 'Nader tot U' geplaatst, in het middelste het door fotografe Rineke Dijkstra gemaakte portret van de schrijver en in het onderste een afbeelding van het geboortehuis (Van Hallstraat 25-II). De plek biedt de mogelijkheid om even stil te staan bij Gerard Reve, bij zijn leven, zijn geboortehuis en zijn woorden. Het openen en sluiten van de luikjes is als een ontmoeting met de schrijver.

Kunstenaar Margriet Kemper (1951) heeft in het werk de eerste en laatste levensfase van de schrijver willen verbinden. In 'Nader tot U' vond zij een passage welke zij als leidraad heeft gebruikt. In deze passage doet Reve uitspraken over het allereerste begin, nog achter de eerste herinneringen, om daar mogelijk een verklaring te vinden voor 'de verschrikking van dit rampzalig leven'. Voor de laatste levensfase is de laatste foto van fotografe Rineke Dijkstra, gemaakt op verzoek van Reve's levensgezel Joop Schafthuizen, het uitgangspunt geweest.

No, 1998
Paul Vendel

Aan het plafond van het poortgebouw hangen 34 polyester hoofden die 's avonds licht geven. Ca. 1,5 km koperbuis verbindt de hoofden met elkaar. Het kunstwerk van buizen en hoofden loopt ook door in de boxen en pompruimte van het blok en de ruimte waar het Pedagogisch Centrum Explora gevestigd is ter weerszijden van de onderdoorgang. Paul Vendel (Haarlem, 1964) noemde het netwerk van buizen 'spreekbuizen', en 'een uit de hand gelopen communicatienetwerk'. Het is zeer toepasselijk voor het GWL-terrein, waar de organisatiegraad hoog is en waar veel vergaderd wordt.

Vendel reageert met zijn werk altijd op een specifieke plaats of situatie. Toch is de plaats voor hem ook een alibi, een brug tussen hemzelf en de buitenwereld. Vendel: 'De functie van de kunst is het hooghouden van het individu'.

Drie figuren op straat,
2001
Peter Erfteemeijer

Loop terug naar de Van Hallstraat. Aan de overzijde van het plein ligt de Joan Melchior Kemperstraat. Ga deze in en volg deze tot de derde kruising: de Van Limburg Stirumstraat. Ga naar links tot de kruising met de Haarlemmerweg, en vervolgens weer terug naar het Van Limburg Stirumplein.

Peter Erfteemeijer (Hoorn, 1956) heeft veel beelden gemaakt van gewone mensen die alledaagse dingen doen zoals deze in de Van Limburg Stirumstraat: lopen.

De drie bronzen mensfiguren staan op de verbindingroute van het Van Limburg Stirumplein naar het stadsdeelkantoor. De figuren 'lopen' van het plein naar het stadsdeelkantoor. De beelden verbinden het hart van de Staatsliedenbuurt met het hart van stadsdeel Westerpark. Erfteemeijer duidt zijn beelden aan als 'figuratief met een expressieve vorm'.

Abri en peperbus, 1997
Frank Halmans

In 1997 ontwierp Frank Halmans een kunsttoepassing voor het Van Limburg Stirumplein: een wachthuisje voor de tram en een bank die tegelijkertijd de sokkel voor een peperbus vormt. Sindsdien kunnen de passagiers voor lijn 10 de komst van de tram afwachten in een huiselijke sfeer. Rondom de buitenzijde van het huisje bevinden zich banken waarvan de bovenzijde wordt gevormd door vensterbanken. Op die vensterbanken staan typische, weliswaar in brons uitgevoerde, kamerplantjes waarbij pot en schotel niet ontbreken. Binnen in het wachthuisje kan men weliswaar beschutting vinden tegen wind en regen maar de wachttijd zal staand doorgebracht moeten worden; door het glas kijkt men uit op de vensterbank buiten. Zo ontstaat de vervreemdende situatie dat binnen eigenlijk buiten wordt en buiten binnen lijkt te zijn.

De kunsttoepassing voor het Van Limburg Stirumplein is karakteristiek voor het sterk architectonische werk van Frank Halmans (1963), waarin overgangsgebieden een belangrijke rol spelen. In zijn ruimtelijk werk, installaties, maquettes en tekeningen loopt de vage scheidslijn tussen de private en de publieke ruimte als een rode draad door zijn werk. Terugnere motieven als wachtruimten en vensterbanken geven duidelijk aan dat Halmans is gefascineerd door overgangsruimten en -voorwerpen. Een voorwerp als een vensterbank bevindt zich niet alleen letterlijk in het grensgebied tussen binnen en buiten, maar ook symbolisch: als verwijzing naar de beslotenheid en intimiteit van de private ruimte.

Poort, 1988
Dicky Brand

Loop naar de schuin tegenovergelegen zijde van het plein, waar de winkelstraat ook Van Limburg Stirumstraat heet. Ga deze in en sla bij de tweede kruising naar rechts de Van Beuningestraat in. Ga rechtdoor, tot even voorbij de volgende kruising, tot het pleintje bij splitsing met de Van Boetzelaerstraat.

'Maria Boog' noemt beeldhouwster Dicky Brand (1955) 'm ook, of 'Staatsliedenpoort'. In de buurt staat-i vooral bekend als de 'Blauwe Poort'. Eind jaren tachtig werd de driehoekige kruising Van Beuningestraat / Van Boetzelaerstraat voor verkeer afgesloten en ingericht als verblijfsplek. Brand kreeg de opdracht de locatie een markant accent te geven. Met name de plaatsing van het beeld - in technisch opzicht - is op creatieve wijze tot stand gekomen. Op de geplande locatie bleek een groot riool aanwezig; in eerste instantie weigerde de Dienst Water en Riolerings daarom een vergunning af te geven. Want de riolerings moet altijd goed bereikbaar blijven.

Na bemiddeling van de gemeentelijk technisch adviseur kunstobjecten, werd besloten de poort twee losstaande funderingen te geven, zodat het beeld de rioolpijp overkluisd.

In 2004 is de openbare ruimte heringericht; de ruimte rond het beeld is daarmee wel krap geworden.

Zonder titel, 1980
Jan van der Vaart

Wandel terug naar de kruising met de Fannius Scholtenstraat, sla rechtsaf en sla bij de volgende hoek van De Wittenkade naar links. Loop rechtdoor, steek de Van Limburg Stirumstraat over en blijf de Wittenkade volgen tot de openbare tuin in de inham van 'De Koperen Knoop'.

Jan van der Vaart (1931-2000) was in zijn tijd een toonaangevend keramist. Zijn werk heeft verwantschap met het werk van kunstenaars Ad Dekkers en André Volten. Van de eerste staat op de Spaarndammerdijk 'De Ring' (1976/2003), van Volten is de roze granieten cirkel op het voorplein van het stadhuis-muziektheater aan de Amstel (Centrum). Uitgangspunt van zijn werk zijn geometrische vormen waar hij op inventieve wijze verschuivingen en verdraaiingen toepast.

Van der Vaart heeft tal van ontwerpen gemaakt voor vazen, zowel unica als in (grote) oplage. Hij ontwierp onder meer voor de Makkumer Aardewerkfabriek, de Duitse porceleinfabriek Rosenthal, en ook voor de glasfabriek Royal Leerdam. 'Vazen zijn om te gebruiken en wat mij betreft moeten ze in de kast worden weggezet als ze niet nodig zijn,' is een uitspraak van Van der Vaart, die zijn ontwerpen niet als beeldende kunst zag. En zichzelf niet als beeldend kunstenaar. David Vandekop (1937-1994) is duidelijk een kunstenaar die ook monumentale keramische beelden maakte. In Amsterdam Zuidoost, aan de achterkant van het Atlasgebouw (Bullewijk), staat een werk van hem uit 1989.

Monumentale keramische objecten wordt gemaakt door het in delen te vormen en bakken, glazuur aan te brengen en opnieuw te bakken, om het daarna - ter plekke - samen te voegen tot één geheel.

Van de Vaart maakte gebruik van de giettechniek. De meerdere onderdelen worden apart gegoten. De grootte van de losse onderdelen is afhankelijk van de grootte van de oven.

Het beeld aan de Wittenkade kwam tot stand bij de bouw van de 'De Koperen Knoop' in 1978. Het verzorgingstehuis en zalencentrum is op de plaats gekomen van een vroegere kininefabriek. In dit verband is het Siegerpark vermeldenswaard (Sloterweg, Slotervaart/Overtoomse Veld). Dr. W. Sieger was directeur van de Amsterdamse Kininefabriek en financierde het park, oorspronkelijk een romantisch privé-paradijs, dat later zijn naam zou dragen. In het park staan diverse door het Stedelijk Museum in bruikleen gegeven beelden, onder meer van Hildo Krop, Jan Bronner en André Volten.

Plafondschildering, 1989
Erik Mattijssen

Wandel verder tot de Van der Duijnstraat en sla linksaf. Na ca. 100 m komt de straat uit op het Van Hogendorpplein. Loop naar het hoge poortgebouw in het midden van de woningen aan de linkerkant.

In de noordoost-punt van de Staatsliedenbuurt werden in de jaren tachtig nieuwe inzichten op het gebied van de stadsvernieuwing in de praktijk gebracht. Niet langer was grootschalige kaalslag het motto, maar 'bouwen voor de buurt', een uitspraak van de toenmalige wethouder Jan Schaefer. Op basis van het bestaande stratenpatroon en in kleinschalige projecten. Met behoud van karakteristieke en in goede staat verkerende panden.

In deze geest - mede schatplichtig aan architect Aldo van Eyck - bouwde in de noordoost-punt onder anderen architect Izak Salomons. En zo bleef bij de herinrichting van het Van Hogendorpplein de halve cirkel met platanen behouden.

Jan Schaefer was ook de wethouder onder wiens bewind eind jaren zeventig een jaarlijks budget vrijkwam voor 'decoratieve voorzieningen'. Ofwel hedendaagse kunsttoepassingen in de woningbouw. Om de traditie voort te zetten van de architecten van de Amsterdamse School die met beeldhouwers als Hildo Krop belangwekkende monumenten tot stand brachten, zoals 'Het Schip' in de Spaarndammerbuurt.

Mattijssen was een jong abstract expressionistisch schilder toen hij in 1989 de opdracht kreeg een plafondschildering te ontwerpen en een inrichtingsplan voor het plein voor de school. Het pleinontwerp maakt sinds 2004, na diverse praktische aanpassingen, geen onderdeel meer uit van het totale kunstproject.

Voor het plafond bij de entree aan de Van der Hoopstraat schilderde Mattijssen zestig hechthouten panelen. Hij voerde het werk uit op de vloer van een oude havenloods op het KNSM-eiland. Waar normaliter een schilder afstand neemt om zijn werk te beoordelen, besteeg Mattijssen een hoge steiger om het totale werk onder zich zien.

Erik Mattijssen (1957) schilderde het abstracte werk in de hem eigen vrije associatieve stijl. Hij maakt ook pastelkrijt tekeningen van soms kleine maar ook reusachtige afmetingen.

Vlieg op, 1985
Wouter de Baat

Blijf de Van der Duijnstraat volgen de voorbij de Westerparkschool aan de rechterkant. Sla rechtsaf, en passeer het toegangshek naar het voetpad tussen de school rechts en de tuinen links. Ga tot halverwege, waar zich rechts het speelterrein van de school bevindt.

‘Vlieg op’ staat op het speelterrein aan de achterzijde van de Westerparkschool, en is te zien vanaf het voetpad tussen de Van der Duijnstraat en de Van Beuningenstraat. Het kunstwerk werd in 1984 bij de nieuwbouw van de school ontworpen. Het bestaat uit eenvoudige, grote vormen en heeft een grafisch karakter. De negen blauwe kappen suggereren een beweging, die de luchtigheid van het ontwerp benadrukt. En terwijl het hoog en monumentaal is levert het kunstwerk toch een intieme en geborgen atmosfeer op.

Onder de masten is een geplooid sierbestrating aangebracht, welke volgens de kunstenaar het geheel een visuele balans geeft.

In de opdrachtformulering was gevraagd om een object op het speelterrein, dat de scheiding tussen de verschillende leeftijdsgroepen zou aangeven, een speelfunctie zou hebben, en een ruimtelijke verhouding met de architectuur tot stand zou brengen.

In 2007 werden op de eerste verdieping nieuwe lokalen gebouwd. Dit heeft geen grote invloed heeft op de visuele kwaliteit van het kunstwerk, die was al eerder onder druk komen te staan door plaatsing van speeltoestellen en andere voorzieningen op het speelterrein.

Wouter de Baat is de zoon van Jan de Baat (1921). Van beeldhouwer Jan de Baat is het monument ‘Amsterdam dankt zijn Canadezen’ uit 1980, een stalen wimpel aan de Apollolaan in Oud Zuid.

Polaris, 1987
Wendela Gevers Deynoot

Loop het voetpad tussen school en tuinen af tot het eind, passeer het tweede toegangshek en steek de Van Beuningenstraat recht over.

‘Polaris’ staat op een speelterrein en de gele boog lijkt de blauwe figuur als een pijl af te schieten naar het Westerpark. Zo verbindt het kunstwerk de buurt en het park, met een denkbeeldige lijn over de drukke Haarlemmerweg. Gevers Deynoot refereert met de titel ‘Polaris’ aan het woord ‘polair’, wat staat voor twee tegengestelde werelden. In dit geval de buurt en haar bewoners, en ook de buurt als buurt van huizen en veel steen, tegenover het park met groen en veel ruimte.

Wendela Gevers Deynoot (Wassenaar, 1947) vervaardigt voornamelijk objecten voor de openbare ruimte en karakteriseert zichzelf als ‘monumentenbouwer’. Ze werkt veel met metaal, beton en steen.

In 1991 maakte ze een ‘Timpaan’ voor de renovatie en verbouwing - tot woningen en bedrijfsruimten - van het complex Oranje-Nassau Kazerne aan de Sarphatistraat (Centrum). Op ca. 12 meter hoogte buigen hier gele pijlen naar beneden en wijzen blauwe pijlen naar de hemel.

De zwaaiende fietser, 2000
F. Starik

Ga naar links in de richting van de drukke Haarlemmerweg. Houd rechts aan, blijf de gevel van de huizenrij aan de rechterkant volgen. Loop ca. 100 m tot de hoek van De Wittenkade.

Aan de gevel rechts is de laatste kunstlocatie van de wandelroute.

Recht vooruit ligt de brug langs de Haarlemmerweg, met het begin van de Wittenkade waar de wandeling begon.

De 16 identieke keramische tableaus, die te vinden zijn op 8 straat-hoeken in de Spaarndammerbuurt en 8 straathoeken in de Staatsliedenbuurt, tonen een gezin op de fiets. Moeder zit achterop, de zoon zit voorop, en de vader zwaait.

De kunstenaar, dichter en zanger F. Starik (1958) maakte hiermee een zelfportret. Hij spreekt over het kunstproject als een 'goedhumeurmaschine: een denkbeeldige groet die een bijdrage levert een opgewektere wereld'.

F. Starik is beeldend kunstenaar, maar heeft vooral vanaf 2002 diverse bundels poëzie gepubliceerd. In 2005 verscheen *De eenzame uitvaart*, verslagen en gedichten van eenzame uitvaarten. Bij uitvaarten van overledenen die geen familie of verwanten achter laten wordt, door een wisselende groep dichters, een speciaal gemaakt gedicht voorgelezen. Een dichtregel van zijn hand is ook te vinden aan de Jacob Catskade in het kunstwerk 'Lichtgedicht Ambitie'.

